

כתרי תורה

לק"י. פרשת במדבר סיני וחג השבועות ה'תשפ"א ב'של"ב. גליון נ"ד
הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי לוי ב"ר ישועה חמדיו הלוי זלה"ה
מוחכמי ק"ק תימן בירושלים - ה' סיון תר"צ
רבי דוד ב"ר שלום קפרא זלה"ה
מדייני ק"ק תימן בשעריים - ו' סיון תש"א
רבי יעקב ב"ר שלום מנזלי זלה"ה
מח"ס הקיצו רננו - ט' סיון תשד"מ
רבי צדוק ב"ר דוד לוי זלה"ה
רב מחוז חידאן וקרית עקרון - י' סיון תשכ"ו
רבי ישעיה ב"ר שלום משורר זלה"ה
אב"ד פתח תקוה - י' סיון תשנ"ח

איך לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה • הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

לע"נ ידיד ורע אשר שמחת התורה שבליבו ועל פניו האירה כל סביבותיו, זכה להרביץ תורה ולהעמיד בתי מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבלחט"א הרב צבי בלאט שליט"א, דודי הרב אברהם ב"ר דוד בדיחי זצ"ל, הרב משה ב"ר שלום צאלח זצ"ל, ומרת אורית ב"ר מנחם שרעבי ע"ה - ולעילוי נשמת הקדושים והטהורים דאיתקטירו בחד קטירא בהילולא דרשב"י זיע"א ועב"י • ולזכות הרב אברהם ב"ר שלמה שליט"א, הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א ר' זכריה ב"ר יוסף ור' ישראל ב"ר יהודה ה"ל. ומרת אסתר ב"ר יחיאל תחי' בתוך שאר חולי ישראל

כתר של"א"ש

וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד
לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים
לאמר (א, א): איתא בשבת (פט, ב) א"ל הוא מרבנן
לרב כהנא, בשם רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע,
מאי הר סיני, הר שירדה שנאה לאומות העולם עליו,
ע"ש. ומצינו לרבותינו ג' פירושים במאמר זה.

רבינו הרמב"ם באגרת תימן כתב ומפני שיחד אותנו
הבורא במצותיו ובחוקותיו והתבארה מעלתנו על
זולתנו בכללותו ובמשפטי, שנאמר ומי גוי גדול
אשר לו חקים ומשפטים צדיקים, קנאונו העכו"ם כולם
על דתנו קנאה גדולה. וילחצו מלכיהם לערער עלינו
שטנה ואיבה, ורצונם להלחם בה' ולעשות עימו
מריבה עמו, ואהים הוא ולדבריו נפרש שהאומות הם
ששונאים אותנו מקנאתם על שזכינו ואלו לקבל את
דת ה'. ושמה לזה נתכוון רש"י שפירש שירדה שנאה
לאומות העולם שלא קיבלו את תורה.

הרי"ן בדרשותיו (דרוש ו) כתב, שכל הקטטות שבינינו
והאומות הן מסיבת חילוף האמונה. וכמו שאמרו
בשיר השירים רבה (פ"ב י"ד) עה"פ כי חולת אהבה אני
(שם ב' ה) הגידו לו שכל חלאים שאומות העולם מביאים
עלי, אינם אלא בשביל שאני אוהבת אותו. והטעם
בזה, מפני שהבדילנו הש"י מכל האומות שלא נתחתן
בהן ושלא לאכול המאכלות האסורות, והרחיקו
וההבדל, מביא לידי כך. וכע"ז כתב מהר"ש שבו
זלה"ה בחמדת ימים (שמות י"ט, א) ומדי השנאה ר"ל לא
תתחתן בס. נמצא שהשנאה היא כתוצאה ממצות
התורה המרחיקות אותנו מן האומות.

אך אין לנו לחשוש משנאתם זו, כי שנאה נוספת יש
כאן כדאיתא במדרש הגדול (שמות י"ט, א) באו מדבר
סיני שבו ירדה שנאה לכל באי העולם שאינן מקיימין
את התורה. נראה מדבריו שהשנאה היא כעס השי"ת
על האומות שלא רצו לקבלה ולקיים דבריו. וכן
מתבאר מהמשך דברי המדרש, וכן היה רבי יוסי
אומר, הרי הוא אומר לא בסתר דיברתי אל בני
ישראל לא במקום ארץ חושך (ישעיה מ"ה י"ט), כשנתתי
תורה לישראל לא נתתיה לא בסתר ולא בארץ חשך.
לא אמרתי לזרע יעקב שלכם היא. ותוהו ביקשוני לא
עשיתיה הפותיקי (פ"י אוצר, כלומר לא ביקשתי עליה מן.
אבש"ה) אלא נתתי מתן שכרה בצידה ע"כ. ואעפ"כ לא
קיבלוה עליהם, ושם מבואר דקעת התביעה עליהם
שאפילו בשבע מצות שניתנו להם לא יכלו לעמוד.

אכן מאידך עלינו להגביר האהבה בישראל, וכמו
שרמו מהר"ש בדיחי זלה"ה בעולת שלמה שבאה
תורה ללמד לאדם בפסוק שישים עצמו כמדבר שהכל
דשים בו ודורכים אותו, ויזהר מיסיני שלא ישנא
חלילה את אחיו בלבבו, ע"ש בכל דבריו כי נעמו.
ואז נזכה שישפוך השי"ת חמתו ושנאתו על הגוים
המרעים לנו בשנאתם אותנו, באשר לא ידעוהו
ובשמו לא קראו, ובמהרה יגאלנו, אכ"י. שבת שלום

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק'
לעילוי נשמת אביו רבי יחיאל ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נלב"ע כ"ז אלול התש"פ

אמירת שירת הים בעת צרה

אן מנהג אבותינו כי בכל עת צרה שעמדה על כלל ישראל מאויבהם, כשהיו מגיעים בזמירות לשירת
הים היו אומרים אותה בעמידה, בהתעוררות גדולה ובקול רם כשהיכל פתוח. וכשהיו מגיעים לפסוק
תפל עליהם אימתה ופחה, היו כופלים ומשלים אותו והיא סגולה לישועה בקרוב אכ"י. ואף כעת כאשר
מחוייב תשכל חרב ומחדרים אימה רח"ל, הורה מרן הגר"י רצאבי שליט"א לנהוג כן.

ואע"פ שמפשט המקרא נראה שאמרו ישראל את השירה אחר קריעת ים סוף, מכל מקום נהגו קדמונינו
לאמרה בשעת הצרה כדי להראות שבטוחים אנו שיעשו לנו ניסים. ומרן שליט"א הביא הרבה ראיות
לסגולה זו (שערי יצחק מוצ"ק פרשת פנחס התשע"ד), ואביא מעט מזעיר מדבריו. במכילתא (שמות י"ד, י"ד) וכן
בתרגום שיר השירים (א, ט) מובא, שבני ישראל פתחו בשירה לא רק לאחר קריעת ים סוף אלא עוד לפני
כן עוד ראיה הביא מהפסוק מהולל אקרא ה' ומאויבי אושע (שמואל ב' כ"ב, ד), ופרש"י "אף לפני התשועה
אני מהללו, לפי שבטוח אני שאושע מאויבי". גם בנוסח על הניסים יש ראיה ממה שאנו אומרים, "כשם
שעשית וכו' כך עשה עמנו נסים וגבורות בעת ובעונה הזאת ועל כולם וכו' אנו מודים לך", הרי שמודים
כעת על העתיד יעו"ש. והוסף מרן שליט"א, כי בשירה יש לכוון שאנו משבחים על הניסים שאנו בטוחים
בהם, ובפסוק תפול עליהם וכו' וכן בשאר פסוקי הבקשה שיש בשירת הים, יש לכוון ולבקש על העתיד.

ריסוק ע"י פומפיה ביו"ט

בן אסרו חכמים את מלאכת הטחינה ביו"ט אף לצורך אוכל נפש (ש"ע סי' תצ"ה ס"ב). ודווקא בדברים שדרך
לטחון לימים הרבה כגון חיטים, כדי שלא ייטרד בעבודתו ויימנע משמחת יו"ט (רמב"ם הלכות יו"ט פ"א ה"ה).
ומה שאין דרך לטחון לימים הרבה כגון תבלין, התירו לטחון ביו"ט כדרכו בחול, שהרי אם ייטחון בערב
יו"ט, יפיג טעמו (סי' תקד"ד ס"א). ודעת הרמ"א (שם) שיש לטחון בשינוי. הלכך ריסוק פירות וירקות שאם
ירסקם מערב יו"ט הרי הם מפיגים טעמם, מותר לרסקם לצורך יו"ט כדרך חול בפומפיה וכד', אבל גבינה
צהובה לא הותר לגרר אלא בשינוי ע"י שיחזיק את הפומפיה הפוך, כיון שאינו מפיג טעמו (ב"י סי' תקד"ד,
רמ"א שם ס"ג ולא השמיטו הש"ת) וכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שע"ה ח"ב סי' צ"ד סעי' כ"א).

הזמן הראוי לברכת לבנה בחודש סיון

ג' נחלקו רבותינו מהו תחילת הזמן הראוי לברכת הלבנה. י"א שזמנה כבר מהלילה הראשון שהיא נראית
בחידושה (רמב"ם ברכות פ"י ה"ז), וי"א אחר שלשה ימים מעת לעת מתחילת הופעתה דהיינו מהמולד (ר"י יונה
ברכות כא. בדפי הרי"ף ד"ה נהדרעין), וי"א אחר עבור שבעה ימים שלמים (ש"ע סי' תכ"ז ס"ד). ומדברי מהרי"ן (עץ חיים
ח"א דף קנ"ט) נראה דס"ל כי הזמן הראוי הוא עד שיעברו שבעה ימים, אך בתשובותיו (ח"ג סי' רס"ד) הכריע
כשהשיטה הממוצעת שהיא אחר שלשה ימים. וכתב מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שע"ה ח"ב סי' ע"ט ס"ה), כי
לכתחילה נוהגים להמתין שבעה ימים, אך כשחל מוצ"ש קודם שבעה ימים אין להחמיץ את המצוה
בהידור כשהם בבגדים נאים ויברכו עליה אז.

והנה יש שכתבו לברך על הלבנה במוצאי חג השבועות (הגר"ש קלוגר בהג' חכמת שלמה על הש"ע סי' תכ"ז ס"ב).
והטעם, כי בריאת ותליית המאורות הייתה ברפיון עד יום מתן תורה כמו שדרשו חכמים מהפסוק ויהי
ערב ויהי בוקר יום ה"ש"ש"י שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה
אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו (שבת פב). ושאלתי את מרן שליט"א, לדידך,
שמברכים על הלבנה במוצ"ש אחר שלשה ימים, האם ראוי להמתין מלבדך עד מוצאי חג השבועות שהרי
גם אז יש הידור של בגדים נאים. והשיב, דאין לאחר את הברכה עד מוצאי חג השבועות, אלא יש לברך
במוצ"ש, דמצוה הבאה לידך אל תחמיצה.

השתמש בשבת בצמידים נגד בחילות

דן נשאלתי, האם מותר להשתמש בשבת בצמידים מיוחדים המונעים הרגשת בחילה ע"י מגע בין הורידים
שבתחתית כף היד. והנה פסק מרן השו"ע (סי' שכ"ח סעי' מ"ג) שכל רפואה שאי אפשר לעשותה ע"י סממנים,
מותר לעשותה בשבת, ובלבד שלא יהא נראה כעובדין דחול וכגון מה שכתבו פוסקי זמננו בעניין קוביות
ליישור שיניים והחלפת הגומיות, שמותר (שמירת שבת כהלכתה פל"ד סעי' כ"ט). ובמקום צער מותר אף אם יש
בפעולת הריפוי עובדין דחול (ש"ע שם).

ולעניינינו, כיון שישנן ג"כ תרופות למניעת הבחילות, הרי שאף נתינת הצמידים בכלל גזירת חכמים. ולכן
נראה דאם הרגשת הבחילות היא קלה, הרי זה בכלל מיחוש בעלמא שאסור ליטול תרופה (סי' שכ"ח ס"א).
אך אם כל הגוף נחלש בשל כך, וכ"ש אם יש צורך לשכב במיטה בשל אותן בחילות, הרי ככה"ג לא גזרו
חכמים (שם סעי' י"ג, רמ"א סעי' ל"ז ולא השמיטו הש"ת), שע"ה ח"ב סי' ע"י סעי' י"ז) ומותר לקחת תרופה נגד בחילות וכ"ש
לענוד את הצמידים הללו בשבת.

עבודת הקודש בכבורות במשנת רבותינו

כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני ה' (צ"ב י"ג)

ביאור רס"ג בפרשה זו

א] את תיבות כי לי כל בכור תרגם רס"ג כמאן לי כל בכור שפירושו 'כאשר היה לי כל בכור' וביאר מהר"ע קרח זלה"ה בנוה שלום, דהיינו קודם מעשה העגל ע"כ. וכן את סוף הפסוק לי יהיו אני ה', תרגם כדאך יציר לי הולאי אנא אלה שרפתהם שפירושו 'כן יהיו לי אלו אני ה' בחרתים'. וביאר בנוה שלום במקומם של הבכורות. ולדבריו כך תתפרש פרשה זו, בתחילה (פסוק ה' ואילך) אמר השי"ת למשה, הקרב את מטה לוי והעמדת אותו לפני אהרן הכהן וכו', ובפסוקים שלפנינו מבאר השי"ת כי בני לוי העומדים לשרת הם תחת כל בכור בבני ישראל. ולפי"ז המשך המקרא יתפרש כך, ביום הכותי כל בכור הקדשתי לי כל בכור, וכעת במקומם יהיו הלויים. ומשמע מכאן כי הבכורות הוקדשו לשרת ממכת בכורות ואילך.

ממתי נתקדשו הבכורות לשרת

ב] אכן בירושלמי (מגילה פ"א ריש ה"א) אמר רבי יוחנן מהיכן נתאמת לנו מן המקרא שהיתה העבודה בבכורות קודם שהוקם המשכן [וכדאיתא בזבחים פ"ד משנה ד', עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות], ודרש ממקרא זה כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים וגו' וכתוב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. וביאר בפני משה, כי מהמקרא שלפנינו לבדו אין לנו יודעים למה נתקדשו הבכורות באותו הלילה, ולכך הוצרך רבי יוחנן למקרא דובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה' ללמדנו כי באותו הלילה ביטל השי"ת כל ע"ז שבמצרים שידעו כולם כי אני ה' ולי לבדי ראוי לעבוד. והבכורות שקידשתי לעבודתי יהיו. ולכאורה כבר מהמקרא שלפנינו שנתקדשו הליים לעבודה תחת הבכורות, היה יכול רבי יוחנן ללמוד ש"מ שעד עתה היתה העבודה בבכורות. וצ"ע.

ג] עכ"פ מכל הלין חזינן שתחילת העבודה בבכורות היתה משעה שהכה השי"ת את בכורות מצרים וכ"ה במדרש החפץ (שמות י"ג, ב) קדש לי כל בכור וכו' לי הוא. לעבודה. וכ"ה ברמב"ן (שם, י"א) כי בעבור שפדאם ממות בהכותו בארץ מצרים צווה שיהיו קדושים לו לעבוד את עבודת ה' לכל אשר יצוה בהם. וע"ש בדבריו שמבואר דזה רק בבכורות שיצאו ממצרים (וכמבואר בבכורות ד, ב).

אכן הנה גם קודם מכת בכורות היתה העבודה בבכורות כדסיים רבי יוחנן שם, קודם לכן (קודם מכת בכורות, אבש"ר) מה היו עושים, ותקח רבקה את בגדי עשו בנה המודות, מהו החמודות שהיה משמש בכהונה גדולה. וכ"ה מפורש באורך במדרש רבה (במדבר ד' ח') שכך הוא מתחילת בריתו של עולם מאדם הראשון, יעו"ש. וא"כ יש להקשות איך דרש רבי יוחנן מהמקרא שלפנינו שהעבודה בבכורות והלא ממקרא זה לא שמענו אלא ממכת בכורות, והעבודה בבכורות כבר היתה מימות עולם. וע"י קרבן העדה.

חילוק בין עבודת הבכורות שקודם מכת בכורות לאחריה

ד] וכבר הבאנו בפרשת תולדות (מאמר מכירת הבכורה) מדברי מהר"י קורח זלה"ה במשכיל דורש (שם) כי קודם מתן תורה אף שהיתה

העבודה בבכורות לא נתקדשו בכך אלא היתה זו זכותם כמי שזכה באיזה מצוה כגלילה והוצאת ס"ת, ולכך יכל עשו למכור הבכורה ליעקב. ומעתה יבוארו דברי הירושלמי, כי רבי יוחנן תמה דהא תנן בזבחים עד שלא הוקם המשכן היתה העבודה בבכורות, ומשמע דאין זה זכות בעלמא אלא דינא הוא שכך צורת העבודה, וזאת מנא לך, לכך הביא כי ממכת בכורות נתקדשו בכורות ישראל לעבודה, ומאז צויה השי"ת שתהא העבודה בהם וכדלעיל שבאותו לילה ביטל השי"ת את עבודת אלהי מצרים ויסד כנגדה את העבודה הטהורה לשמו בבכורות ישראל.

ה] ובחילוק זה יבוארו תמיהות רבות במדרש הנוכח, שהרי שם בן נח והאבות לא היו בכורים ומכל מקום שימשו בכהונה, ולהאמור א"ש, דכיון שעדיין לא נתחדשה קדושת הכהונה כל אחד היה ראוי לעבודה אלא שהיתה זו זכות לבכורות, וגם הם זכו בזכות זו כל אחד וטעמו כמבואר שם במדרש. והפעם הראשונה שעבדו הבכורות בקדושת הכהונה היה בהר סיני כדאיתא שם במדרש בשעה שהקריב משה בהר סיני, הבכורות הן הקריבו שנאמר ויש לח את נערי בני ישראל (שמות כ"ד, ה'), מהו נערי הבחורין שבבכורות. וע"י אבן עזרא (שמות י"ט כ"ב) שכתב שהבכורות הקריבו גם במזבח שעשה משה כשהחליש את עמלק. ומסתברא מילתא דהא כתיב (שם י"ז, ט"ו) ויבן משה מזבח ותרגם אונקלוס ופלח עלוהי קדם ה'. וכיון שנתקדשו הבכורות ומשה לא היה בכור, היה על הבכורות להקריב. ומה שלא נזכרה הקרבה זו במדרש, כיון שאין הקרבה זו מפורשת בקרא שהיה זה ע"י הבכורות, משא"כ במזבח שבהר סיני.

אכן מדברי רבינו הרמב"ם בפירושו המשנה (ובחים שם) נראה שכל עבודת הבכורות מאדם עד משה מדין אחד היא, וז"ל קבלנו כי מה שאמר וישלח את נערי בני ישראל שהם הבכורות, כי העבודה לעולם לא היתה אלא בבכורות מאדם עד משה רבינו ע"כ. וצ"ע.

מדוע ניטלה מהם העבודה

ו] וממעשה העגל ניטלה העבודה מן הבכורות כמבואר שם במדרש אמרו רבותינו למה צוה הקב"ה לפדות בכורי ישראל בלויים. בתחלה היו הבכורות משמשיין עד שלא עמד שבט לוי, וכו' וכיון שעשו ישראל אותה המעשה אמרו יבואו הבכורות ויקריבו קרבנות לפניו וכו' אמר הקב"ה אני נתתי פרוקי (כבוד וגדולה. ע"י יוסף) לבכורות ועשיתי אותן גדולים בעולם וכפרו בי ועמדו והקריבו לפני העגל, הרי אני מוציא את הבכורות מכניס את בני לוי ע"כ.

ובע"י יוסף (שם ג' ה') כתב דא"י"ז רק עונש אלא מדינא אינם יכולים לעבוד כדכתיב כי על כן לא יעלו כהני הבמות (מלכים ב כ"ג, ט). וע"י מנחות קט, א) וזה אפילו בכהן שעבד ע"ז בשוגג כמבואר ברמב"ם (פ"ה מכלי המקדש ה"טו). ומה שלא נהרגו הבכורות היינו מחמת שלא עבדו לעגל מרצונם אלא מפחד שלא יהרגו.

ז] אכן קדושתם נשארה כמבואר במדרש הגדול לי יהיו מגיד שקדושת בכורות קיימת לעולם. וכ"ה במדבר רבה (פ"ג ה') ע"ש. וע"ע בויקרא רבה (פ"ב ב'). וע"י כאן בהעמק דבר דעך היום יש בבכור סגולה מיוחדת משאר אחיו אלא שנפסל לעבודה.

מדרכי רבותינו - באהבתה ישגה תמיד

בעמדנו בערב יום מתן תורה, נביא כמה עובדות והנהגות מרבותינו נע"ג, אודות שקידת התורה ואהבתה, למען נלמד לילך בדרך טובים. כמבואר יחיא קורח זלה"ה (מחבר מרפא לשון ושאר ספרים) שקדן עצום היה, ולא פסק פומיה מגירסא יומם ולילה. גם בעת הליכתו לשוק, דעתו היתה טרודה בדברי תורה, עד שלא אחת אירע ובהגיעו לביתו גילה לפתע כי מתוקף עיונו ושקיעתו בתורה, נשרו מידי המצרכים שקנה בשוק מבלי משים. גם שקיעתו בתורה של כמבואר חיים כסא זלה"ה, נפלאה היא מאוד. מעשה ובאו לביתו כיתה שלימה מתלמידי מדרש תורת אבות יחד עם רבם, כדי להתברך מפיו הקדוש. משנכנסו לחדרו, מצאוהו עוסק בתורה כדרכו ולא הבחין בהם. לאחר כרבע שעה הבחינה רעיתו הצדקת כי הילדים עדיין לא יצאו. נכנסה לתהות על פשר הדבר, והנה היא רואה אותם עומדים ומביטים בו כל הזמן הזה, והוא אינו מרגיש בהם כלל. לאחר שהעירה אותו משרעפיו. הרים את עיניו מן הספר, הבחין בהם וברכס בשמחה. מחזה נורא זה פעל בלבבות הרבים לאהבת תורה ולשקידתה, בבחינת גדול שימושה יותר מלימודה. עוד מעשה סיפר תלמידו הר"ר שלום אפרים הכהן זצ"ל, כי דרכו של רבינו היתה לעלות על יצועו בתחילת הלילה וכבר בחצות ליל היה ננער לעסוק בתורה ללא תנומה כלל כל היום, בהנהגה זו החזיק גם בערוב ימיו בשנות זקנותו המופלגת על אף היותו חולה וחלוש, פעם ישב רבי שלום ללמוד לפני מוהר"ח"כ בביתו בשעות הצהריים, ומשראה כי רבינו נחלש ועצם אשמורות עיניו קמעא, אמר לו, שמא אפסיק ללמוד. שאל אותו מדוע. אמר לו, אולי מארי רוצה לנוח כעת. נודעק רבינו ואמר זכי באנו לעולם כדי לישון, ומיד נאזר בגבורה ושב ללמוד ביתר שאת.